

PLASTYKA

Dr Kinga Łapot-Dzierwa

Dr Kinga Łapot-Dzierwa: adiunkt w Uniwersytecie Pedagogicznym w Krakowie (Instytut Pedagogiki Przed-
szkolnej i Szkolnej, Katedra Edukacji Artystycznej). Au-
torka wielu wystąpień i publikacji naukowych. Artystka
malarzka (udział w licznych wystawach indywidualnych
i zbiorowych). Współautorka podstawy programowej
przedmiotu *Plastyka*.

Spis treści

Wstęp	1
1. Znaczenie wczesnej edukacji plastycznej	2
2. Zagadnienia plastyczne do zrealizowania w edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej	4
3. Metody pracy rozwijające twórczą postawę dzieci	8
4. Planowanie tematyczne	9
5. Planowanie problemowe	12
6. Konstruowanie scenariusza dydaktycznego	15
7. Ocenianie	20
Wnioski	24

Wstęp

We współczesnych koncepcjach edukacji priorytetem stało się wspieranie uzdolnień i rozwój kreatywności uczniów. Jedną z najważniejszych płaszczyzn edukacyjnych, która w szczególny sposób podejmuje zadania związane z kształceniem jednostki nastawionej na poszukiwanie, jest edukacja plastyczna. Warto zatem postawić tutaj pytanie, na ile w naszym systemie edukacji kładziemy nacisk na wszechstronny rozwój osobowości poprzez działania plastyczne? Czy potrafimy poprzez te działania rozwijać zdolność poszukiwania i odkrywania?

Twórczość plastyczna jest naturalną predyspozycją każdego dziecka już od pierwszych lat życia. Wynika z potrzeb psychicznych, przejawia się we wszystkich formach aktywności i jest motorem jego rozwoju. Dlatego w dzisiejszych czasach tak istotne jest zwrócenie uwagi na rozwijanie u dzieci twórczej aktywności, pamiętając, że możliwości takie tkwią w każdym człowieku, a do ludzi dorosłych należy umiejętnie ich stymulowanie i rozwijanie. Przywołując teorie C. Rogersa, możemy stwier-

dzić, że twórcze myślenie i działanie może się urzeczywistnić jedynie w otwartym klimacie porozumienia z drugim człowiekiem, w środowisku stymulującym rozwój wrażliwości i wyobraźni.¹

Treści plastyczne w nowej podstawie programowej zostały zapisane jako ciąg następujących po sobie i wynikających z siebie zadań, z uwzględnieniem możliwości rozwojowych dzieci w danym okresie, na zasadzie stopniowania trudności. Dlatego etapy te (dla edukacji plastycznej) zostały podzielone na charakterystyczne okresy. Podział ten wydaje się być najbardziej naturalny ze względu na istotne zmiany zachodzące w ekspresji plastycznej w danym okresie.

1. Znaczenie wczesnej edukacji plastycznej

Najważniejszy okres w edukacji plastycznej to kształcenie dzieci na poziomie elementarnym. Edukacja ta pełni wówczas rolę integrującą wobec większości dziedzin kształcenia, ponieważ w tym okresie rozwoju dziecka twórczość plastyczna (obok mowy) staje się podstawową formą wypowiedzi i czynnikiem rozwoju myślenia twórczego.

Oglądanie dziecięcych wytworów jest zawsze fascynujące, inspirujące i przyjemne. Dlaczego? Większość prac odznacza się szczerością wypowiedzi, spontanicznością w posługiwaniu się narzędziami, bezpośredniością, otwartością i intuicyjnością, której mógłby pozazdrościć niejeden profesjonalny artysta. Ale czy jest to „twórczość wybitna”? Byłabym daleka od takiego stwierdzenia. Twórczość plastyczną dziecka i jej wytwory należy rozumieć jako proces dziecięcego myślenia, odczuwania, spostrzegania i reakcji na otoczenie, w którym dokonuje się akt odkrywania nowych sytuacji. To właśnie możliwość realizowania się w działaniu plastycznym dostarcza dziecku nowych wiadomości potrzebnych do dalszego eksperymentowania i poszukiwania. Zapewniając dziecku warunki do stałego tworzenia, opartego na wiedzy, którą aktualnie posiada, stwarzamy najlepsze warunki rozwoju jego przyszłej aktywności twórczej. Jak zatem korzystać z tego „dobrodziejstwa”, jakim jest samoistna zdolność tworzenia? Co zrobić, aby jak najlepiej wykorzystać drzemiący w dziecku potencjał twórczy?

Edukacja przedszkolna w treściach plastycznych kładzie głównie nacisk na ekspresję. I słusznie, ponieważ w tym czasie dokonują się istotne zmiany w sposobie rysowania dziecka, kształtują się wszystkie jego dyspozycje fizyczne i psychiczne ważne dla dalszego prawidłowego, harmonijnego i całościowego rozwoju. Jakże ważne jest stymulowanie twórczej ekspresji dziecka w tym czasie.

Jednak, jak to można zauważyć, nauczyciele przedszkola często zamykają dzieciom drogę twórczego rozwoju w dziedzinie plastyki, a co za tym idzie, drogę twórczego rozwoju w ogóle. Jakże częstym widokiem są powielone wzory do wypełnienia powieszzone pod hasłem: „**Twórczość plastyczna dzieci**”. Wykształcony pedagog przedszkola powinien umieć rozdzielić to, co jest działaniem twórczym, od tego, co nim nie jest. Dlaczego zatem tak się nie dzieje? Ze swojego wieloletniego doświadczenia i obserwacji mogę pokusić się o stwierdzenie, że wynika to z błędnego rozumienia sztuki dziecka oraz błędnego klasyfikowania pojęcia piękna. Każde dziecko należy trak-

¹ J. Górniewicz, *Rozwój i kształtowanie wyobraźni dziecka*, Wydawnictwo Naukowe „Praksis”, Toruń 1992.

tować jako takie, które posiada potencjalne zdolności plastyczne, a kryteria piękna uznawane przez nauczyciela muszą być zgodne z potrzebami dzieci. Aby mogło tak być, nauczyciel musi posiadać niezbędną wiedzę z zakresu psychologii rozwojowej i psychologii twórczości (znajomość etapów rozwoju twórczości rysunkowej dziecka i jej cech charakterystycznych dla poszczególnych stadiów oraz znajomość takich podstawowych pojęć jak: proces twórczy, percepcja, ekspresja, autokreacja). Powinien znać zasady prawidłowego projektowania zadań dydaktycznych i sprawnie posługiwać się „językiem” plastyki (na poziomie elementarnym). Wówczas będzie osobą, która umiejętnie i (co należy podkreślić) świadomie będzie umiała wykorzystać medium plastyczne. W centrum zainteresowania nie powinien znajdować się sam produkt (praca), ponieważ wtedy zwracamy głównie uwagę na otrzymywanie „pięknych i poprawnych” (w rozumieniu dorosłych) wytworów. We wczesnej edukacji plastycznej należy przede wszystkim brać pod uwagę skutki, jakie proces tworzenia pozostawia w psychice dziecka, i zdawać sobie sprawę z jego ogromnego wpływu na procesy rozwoju i wychowania.

Każdy nauczyciel pracujący z dzieckiem musi pamiętać, że dziecko jest twórcą spontanicznym. Wypowiada się plastycznie w sposób, na jaki pozwala mu stopień jego rozwoju, i za pomocą środków, jakimi dysponuje w danym momencie. Tylko wtedy, kiedy dziecko identyfikuje się z wyrażonymi treściami oraz materiałem, może ono w pełni realizować swoje pomysły, jednocześnie przekazując nam swoje własne doświadczenia. Poprzez edukację plastyczną możemy wpływać m.in. na rozwój fizyczny, emocjonalny, percepcyjny, społeczny czy estetyczny.²

Cała wczesna edukacja plastyczna dziecka to czas wielkich zmian. Należy pamiętać, że nauczanie przedmiotu *plastyka* powinno być procesem, podczas którego u dziecka kształtują się postawy twórcze, co w konsekwencji powinno prowadzić do wychowania człowieka innowacyjnego, uczestniczącego w kulturze. We wczesnym etapie treści edukacji plastycznej powinny narastać w układzie spiralnym. Treści realizowane w danym roku powinny być powtarzane i poszerzane w roku następnym, z uwzględnieniem możliwości dzieci (zależnych od ich wieku i stopnia rozwoju).

Ważne jest również stymulowanie działań plastycznych. Dziecko będące w okresie ideoplastyki potrzebuje jak największej liczby bodźców. Dlatego zdobywanie informacji ze świata zewnętrznego tylko na drodze obserwacji jest niewystarczające. Musimy pamiętać, że im więcej dziecko wie, tym więcej jest nam w stanie przekazać w kodzie plastycznym. Dlatego tak istotne jest uzupełnianie tego działania poprzez odpowiedni dobór inspiracji do zajęć. Obok obserwacji powinna pojawić się analiza tekstu, recepcja muzyki i wybranych dzieł sztuki. Dostarczane dziecku informacje uruchamiają poszczególne zmysły. Ważną rolę odgrywa tutaj proces myślenia dywergencyjnego, które nastawione jest na poszukiwanie wszystkich możliwych rozwiązań w obrębie jednego problemu (bez względu na to, czy jest ono poprawne czy nie), umożliwia dziecku twórcze spojrzenie na postawiony problem. Dlatego tak jak nie ma dwojga takich samych dzieci, tak samo wśród tysięcy rysunków nie znajdziemy dwóch takich samych. To, co wydaje się (z punktu widzenia osoby dorosłej) niepoprawne, choćby różowy kot, czerwona trawa czy pomarańczowe włosy, dla dziecka jest czymś zupełnie normalnym. Tak jak namalowanie zapachu wiosennej łąki czy smaku pomarań-

² K. Łapot-Dzierwa, *Czy śnieg jest biały? Czyli o kreacyjnych wartościach edukacji plastycznej*, w: *Twórczość codzienna w praktyce edukacyjnej*, M. Kołodziejki (red.), Wydawnictwo Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Płocku, Płock 2009.

czy.³ Jak zatem projektować innowacyjne, niebanalne zajęcia plastyczne, które w optymalnych warunkach pozwolą na rozwijanie dziecięcych talentów?

2. Zagadnienia plastyczne do zrealizowania w edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej

Pierwszym krokiem przy projektowaniu scenariusza zajęć plastycznych powinno być postawienie sobie pytania:

O czym chcę mówić z dziećmi i czego chcę je nauczyć?

Nie jest to nic innego, jak postawienie sobie konkretnych celów do zrealizowania. Te cele są jasno określone, zawarte w zapisach podstawy programowej. Do nauczyciela należy jednak umiejętność ich interpretacji i dostosowania do możliwości dzieci i istniejących warunków. Nie można mówić o edukacji plastycznej, zaczynając od dziecka sześciolatniego. Najważniejszą rzeczą jest zachowanie ciągłości pewnych zjawisk występujących w jego rozwoju i mających wpływ na ekspresję plastyczną.

Edukacja plastyczna dzieci 2–3-letnich

W większości populacji dzieci 2–3-letnie są na etapie bazgroty⁴. Dlatego podstawowym zadaniem nauczyciela powinno być stymulowanie twórczości plastycznej dziecka tak, aby osiągnęło kolejny etap swojego rozwoju plastycznego. Wiąże się to z aktywizacją sfery kinestetycznej i rozwojem koordynacji wzrokowo-ruchowej oraz usprawnianiem czynności manualnych dziecka. Istotna jest więc taka organizacja zadań dydaktycznych, dzięki której dzieci, kształtując materiał plastyczny, będą mogły ćwiczyć wyżej wymienione sprawności. W edukacji plastycznej dziecka w wieku 2–3 lat zwraca się szczególną uwagę na rozwijanie:

- sprawności manualnej,
- sprawności percepcyjnej i wyobraźni dziecka poprzez obserwację środowiska naturalnego i najbliższego otoczenia.

Edukacja plastyczna dzieci 4–5-letnich

W większości populacji dzieci 4–5-letnie są na etapie pojawiania się pierwszych form przedstawieniowych⁵. Dlatego podstawowym zadaniem nauczyciela powinno być stymulowanie twórczości plastycznej dziecka tak, aby osiągnęło kolejny etap swojego rozwoju plastycznego. Nadal należy zwracać uwagę na aktywizację sfery kinestetycznej, na rozwój koordynacji wzrokowo-ruchowej i usprawnianie sprawności manualnej dziecka. Nadal należy rozwijać dziecięcą wyobraźnię, ale przede wszystkim należy dziecku dostarczać jak największej liczby informacji o otaczającym je świecie w myśl zasady:

³ *Ibidem.*

⁴ Za: S. Szuman; V. Lowenfeld; S. Popek.

⁵ *Ibidem.*

Im więcej wiem, tym więcej rysuję

Istotna jest więc taka organizacja zadań dydaktycznych, dzięki której dzieci, kształtując materiał plastyczny, będą mogły ćwiczyć wyżej wymienione sprawności. W edukacji plastycznej dziecka w wieku 4–5 lat zwraca się szczególną uwagę na:

- dalsze rozwijanie sprawności manualnej,
- dalsze rozwijanie sprawności percepcyjnej i wyobraźni dziecka poprzez obserwację środowiska naturalnego i najbliższego otoczenia, analizę wybranych tekstów, utworów muzycznych i dzieł sztuki.

Edukacja plastyczna dzieci 6-letnich

Dziecko sześćoletnie jest gotowe na podjęcie bardziej ambitnych wyzwań. Wiąże się to z naturalną potrzebą stałego poszukiwania i odkrywania, a co za tym idzie, z kształtowaniem postawy badawczej. Dlatego obok dalszego rozwijania sprawności manualnej dziecka i dziecięcej wyobraźni, w edukacji plastycznej zaczynamy wprowadzać podstawowe terminy, czyli tak zwane ABC PLASTYKI (tab. 1). Powinno się to odbywać w kontakcie ze środowiskiem naturalnym i najbliższym otoczeniem, tekstem, muzyką i przede wszystkim dziełem sztuki. Wszystkie wymienione w tabeli zagadnienia pozostają w ścisłym związku z ogólnym rozwojem psychoruchowym dziecka.

Tabela 1. Wprowadzanie podstawowych terminów plastycznych

Terminy	Cele zajęć
Punkt i linia. Różne rodzaje punktów i linii. Ich cechy charakterystyczne	<ol style="list-style-type: none"> 1. Rozwijanie procesu percepcji w zakresie rozpoznawania różnych rodzajów punktów i linii poprzez obserwacje zjawisk przyrodniczych oraz analizę wybranych dzieł sztuki. 2. Utrwalanie poznanych pojęć w trakcie realizacji zadań z wykorzystaniem odpowiednich środków wypowiedzi plastycznej.
Kształty. Kształty proste (figury geometryczne)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Rozwijanie procesu percepcji w zakresie rozpoznawania różnych kształtów prostych: kwadrat, koło, trójkąt, poprzez obserwacje najbliższego otoczenia oraz analizę wybranych dzieł sztuki. 2. Utrwalanie poznanych pojęć w trakcie realizacji zadań z wykorzystaniem odpowiednich środków wypowiedzi plastycznej.
Barwa. W zakresie barw tęczy	<ol style="list-style-type: none"> 1. Rozwijanie procesu percepcji w zakresie barw tęczy poprzez obserwacje najbliższego otoczenia oraz analizę tekstu i wybranych dzieł sztuki. 2. Kształcenie umiejętności rozpoznawania i nazywania barw w zakresie barw tęczy, poszerzanie wiedzy i doświadczeń dzieci dotyczących poszczególnych kolorów, ich odcieni i nasycenia. 3. Utrwalanie poznanych pojęć w trakcie realizacji zadań z wykorzystaniem odpowiednich środków wypowiedzi plastycznej.
Cechy charakterystyczne dla kolorystyki poszczególnych pór roku	<ol style="list-style-type: none"> 1. Rozwijanie procesu percepcji w zakresie barwy poprzez obserwacje zjawisk przyrodniczych oraz analizę wybranych dzieł sztuki. 2. Kształcenie umiejętności rozpoznawania i nazywania barw charakterystycznych dla danej pory roku. 3. Utrwalanie poznanych pojęć w trakcie realizacji zadań z wykorzystaniem odpowiednich środków wypowiedzi plastycznej.
Kompozycja rytmiczna (rytm jako powtarzalność tych samych elementów)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Rozwijanie procesu percepcji w zakresie kompozycji rytmicznej poprzez obserwację zjawisk przyrodniczych, analizę wybranych dzieł sztuki i utworów muzycznych. 2. Kształcenie umiejętności rozpoznawania i nazywania układów rytmicznych. 3. Utrwalanie poznanych pojęć w trakcie realizacji zadań z wykorzystaniem odpowiednich środków wypowiedzi plastycznej.

Szczególnym wyzwaniem jest poruszenie popularnej tematyki czterech pór roku. Przeglądając programy wychowania przedszkolnego, łatwo zauważyć, że są one ułożone w rytmie pór roku. Jest to oczywiście znaczne ułatwienie dla nauczyciela, ponieważ pozwala mu to na przekazywanie wiadomości z wykorzystaniem obserwacji środowiska naturalnego i najbliższego otoczenia dziecka. Jest to najbardziej naturalna i popularna forma przyswajania wiedzy. Wynika to z naturalnej potrzeby kontaktu z przyrodą i odczuwania jej istoty, co w konsekwencji prowadzi do wytwarzania konkretnych zachowań w dziedzinie estetyki. Biorąc to pod uwagę, warto ten mechanizm wykorzystywać w toku kształcenia plastycznego jako jedną z form inspiracji. Ważne jest, by zadania plastyczne odnosiły się do natury w sposób bezpośredni, a obecność dzieci w naturze warunkowała formę ich działań. Przyjąć należy, że umiejętność obserwowania natury i sprawne wykorzystanie tych doświadczeń w formie twórczej wypowiedzi przygotuje każdego małego człowieka do dalszych eksperymentów w świecie sztuki.

Problematyka czterech pór roku może stanowić doskonale pole poszukiwań dla twórczych działań dziecka. Należy tylko zwrócić uwagę na sposób wykorzystania tego „schematu”, tak aby ćwiczenia plastyczne nie były tylko i wyłącznie kolejnym dodatkiem do zajęć polegającym na kolorowaniu kwiatków na wiosnę czy rysowaniem, wycinaniem, wyklejaniem Mikołaja zimą.

Projekt eksperymentalnych ćwiczeń plastycznych, dla których tematem przewodnim stały się właśnie cztery pory roku, został zatytułowany *Plastyczna podróż przez cztery pory roku*. Najważniejszym zadaniem było określenie celu działań przy założeniu, że ich celem nadrzędnym będzie **rozwijanie naturalnych mechanizmów twórczości plastycznej oraz przygotowanie dziecka do świadomego uczestnictwa w kulturze poprzez kształcenie percepcji i recepcji wybranych dzieł sztuki**. W odniesieniu do środowiska naturalnego wyróżniłam następujące problemy do realizacji:

1. Kształcenie poczucia piękna i odnajdywanie jego odnośników w naturze i bezpośrednim otoczeniu.
2. Obserwacja zmian zachodzących w przyrodzie w ciągu roku ze szczególnym uwzględnieniem zmian zachodzących w kolorystyce.
3. Obserwacja zjawisk atmosferycznych i ich psychologiczna interpretacja – wyrażanie nastroju przy pomocy określonych środków plastycznych.
4. Wprowadzanie podstawowych terminów plastycznych na przykładach zaczerpniętych bezpośrednio ze środowiska naturalnego (barwa, faktura, rozpoznawanie kształtów, wielkości i proporcji przedmiotów oraz ich cech charakterystycznych).⁶

Edukacja plastyczna dzieci 7-9-letnich

Dzieci siedmioletnie znajdują się w najlepszym dla siebie okresie ekspresji plastycznej. Metodą prób i błędów wypracowały swój własny styl, mający znamiona specyficznej oryginalności i niepowtarzalności. Siedmiolatek jest gotowy do podejmowania trudniejszych wyzwań warsztatowych i twórczego rozwiązywania stawianych przed nim zagadnień. W większości populacji dzieci w wieku 7-8 lat są na etapie

⁶ K. Łopot-Dzierwa, *Inspiracje do zajęć plastycznych wspierające twórczą aktywność dziecka*, w: *Gdyby Einstein współcześnie chodził do szkoły... Dziecko i twórczość w pedagogice wczesnoszkolnej*, E. Szatan, D. Bronk (red.), Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2008.

schematu (o różnym stopniu rozbudowania). Warto pamiętać o kilku istotnych zmianach pojawiających się w twórczości plastycznej, które mają znaczenie dla wprowadzania dalszych pojęć i terminów plastycznych:

- ważne jest dalsze rozwijanie sprawności manualnej. Obecnie coraz więcej uwagi poświęca się metodom stymulującym rozwój w tym zakresie, ponieważ osiągnięcie jak najlepszej sprawności manualnej warunkuje lepsze wyniki w nauce (zwłaszcza pisania). Tego typu zajęcia umożliwiają twórczą i samodzielną pracę, która przy emocjonalnym zaangażowaniu rozwija wszelkie dyspozycje, co z kolei stanowi solidną podstawę dla przyszłego uczenia się;
- coraz bardziej rozbudowane rozwijanie sprawności percepcyjnej (głównie kierowanej i inspirowanej) oraz wyobraźni dziecka poprzez obserwację środowiska naturalnego i najbliższego otoczenia, analizę wybranych tekstów, utworów muzycznych i dzieł sztuki.

W zakresie ekspresji przez sztukę dziecko podejmuje działalność twórczą, posługując się takimi środkami wyrazu plastycznego jak: kształt, barwa, faktura w kompozycji na płaszczyźnie i w przestrzeni (stosując określone materiały, narzędzia i techniki plastyczne). Na tym etapie możemy wyodrębnić następujące zagadnienia szczegółowe:

a) barwa:

- barwy podstawowe i pochodne (7-8 lat),
- temperatura barwy (8-9),

b) faktura;

c) kompozycja:

- rytmiczna (6-7),
- symetryczna jednoosiowa (7-8),
- otwarta i zamknięta (7-9),
- statyczna i dynamiczna (7-9);

d) kształt:

- kształty proste, np.: okrągły, kulisty, owalny, prostokątny, trójkątny (6-7),
- kształty złożone z kilku kształtów prostych, części składowe, podobieństwa i różnice (7-9);

e) wielkości i proporcje:

- w stosunku do dwóch przedmiotów, np.: duży – mały, większy-mniejszy (6-7),
- w stosunku do trzech przedmiotów, np.: duży – większy – największy (8-9);

f) położenie i oddalenie:

- w stosunku do dwóch przedmiotów, np.: stojący – leżący (6-7),
- w stosunku do trzech przedmiotów, np.: bliższy – dalszy – najdalszy (8-9),

g) bryła;

h) przestrzeń: dla przedstawiania określonych treści i kształtowania otoczenia oraz wyrażania własnych przeżyć.

W trakcie działania plastycznego uczeń realizuje proste projekty w zakresie form użytkowych, w tym służące kształtowaniu własnego wizerunku i otoczenia oraz upowszechnianiu kultury w środowisku szkolnym (stosując określone narzędzia i wytwory przekazów medialnych). Dostrzega i nazywa cechy przedmiotów i zjawisk występujących w jego otoczeniu:

- kształty, barwy i faktury;
- wielkości i proporcje, położenie i oddalenie.

Uczeń stosuje różnorodne techniki, materiały oraz narzędzi multimedialne dla:

- przedstawiania zjawisk i wydarzeń realnych i fantastycznych z uwzględnieniem postaci ludzi, zwierząt i ich otoczenia,
- ilustrowania scen i sytuacji uwzględniających nastroj, inspirowanych przez własne przeżycia i marzenia, wynikające:
 - z obserwacji przyrody, odbioru tekstów literackich i utworów muzycznych,
 - analizy wybranych dzieł sztuki

W zakresie recepcji sztuki uczeń rozróżnia takie dziedziny działalności twórczej człowieka jak: architektura, sztuki plastyczne oraz inne określone dyscypliny sztuki (fotografia, film) i przekazy medialne (telewizja, internet), a także rzemiosło artystyczne i sztuka ludowa. Rozróżnia podstawowe dziedziny sztuk plastycznych, specjalności zawodowe oraz postacie, dzieła, czynności i narzędzia właściwe dla tych dziedzin:

- architektura – architekt,
- malarstwo – malarz,
- rzeźba – rzeźbiarz,
- grafika – grafik,
- scenografia – scenograf.

Uczeń rozpoznaje wybrane dzieła architektury i sztuk plastycznych należące do polskiego i europejskiego dziedzictwa kultury; opisuje ich cechy charakterystyczne (posługując się elementarnymi terminami właściwymi dla tych dziedzin działalności twórczej).⁷

3. Metody pracy rozwijające twórczą postawę dzieci

Skuteczność stosowanych metod i form nauczania zależy w dużej mierze od postawy nauczyciela. Ma on tu istotną rolę do odegrania. Musi być w pełni świadomy tego, że jest odpowiedzialny za tworzenie odpowiednich warunków do rozwoju twórczej aktywności dziecka. Nauczyciel, realizując treści programowe edukacji plastycznej, musi stosować takie metody i formy pracy z dzieckiem, aby pozwolić mu na odkrywcze i indywidualne myślenie oraz działanie. W edukacji plastycznej posługujemy się wszystkimi metodami pedagogicznymi, które pomagają nam w realizacji konkretnych zadań. Najczęściej stosowanymi metodami są działania oparte na słowie (słowne), pokazie i obserwacji (oglądowe), działaniu (praktyczne), samodzielnym myśleniu i działaniu (problemowe), na przeżyciach (waloryzacyjne) i aktywizujące.

Biorąc pod uwagę trójdzielność procesu edukacyjnego, nauczyciel powinien odpowiednio dostosować metody pracy w zależności od etapu zajęć. W etapie pierwszym najczęściej posługujemy się metodami oglądowymi, łącząc je niejednokrotnie z metodami słownymi. Wnikliwa obserwacja rozwijająca procesy percepcyjne w połączeniu z rozmową, opowiadaniem, opisem, pogadanką, dyskusją czy pracą z tekstem może być pomocna w zdobywaniu bogatej wiedzy na temat realizowanych zagadnień. Szczególne znaczenie ma zastosowanie metod aktywizujących, dzięki którym może-

⁷ Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla szkół podstawowych, Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 grudnia 2008 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół, załącznik 2 (Dz. U. z dnia 15 stycznia 2009 r. Nr 4, poz. 17)

my rozwijać postawę twórczą uczniów, tak ważną w nauce i życiu, oraz metod waloryzacyjnych. Te ostatnie pozwalają, co jest istotne w edukacji plastycznej, na realizację zadań wychowawczych, celów kierunkowych, organizację aktywności emocjonalnej, artystycznej i estetycznej uczniów. Kształtują opinię uczniów, wdrażają do poprawnego wartościowania postępowania ludzi i ich zachowań.⁸ Wszystkie wymienione powyżej metody, aby mogły przynieść oczekiwany dydaktyczny rezultat, wymagają racjonalnej organizacji pracy uczniów. Dlatego tak istotne jest planowanie zadań dydaktycznych w ciągu tematyczne lub problemowe.

4. Planowanie tematyczne

Jednymi z najczęściej wykorzystywanych tematów na zajęciach plastyki są te związane z porami roku. Należy jednak zadać sobie pytanie, co zrobić, aby taka właśnie tematyka nie była banalna i nudna, a wręcz przeciwnie, stała się pretekstem do twórczych poszukiwań w zakresie plastyki. Oto jeden z wielu przykładów – propozycja zajęć cyklicznych dla dzieci w klasie II (tab. 2).

Główne założenia (problemy):

1. Treści kształcenia ukierunkowane są na rozwój pojęć plastycznych takich jak: barwa, kształt, linia, faktura oraz na rozwój wyobraźni dziecka.
2. Materiał dydaktyczny: dzieło sztuki, literatura oraz obserwacja środowiska naturalnego, kształtuje umiejętności w zakresie percepcji.
3. Zastosowane (w technikach) środki wypowiedzi plastycznej wspierają kreatywność i umiejętność twórczego myślenia.
4. Zastosowane przez nauczyciela metody aktywizujące prowadzą do rozwoju wyobraźni, kreatywności i indywidualnej wizji rzeczywistości, oryginalności oraz wspierają rozwój w zakresie rozumienia pojęć plastycznych.

Tabela 2. Plan zajęć z cyklu „Pory roku”

Tematyka kompleksowa	Tematyka zajęć	Formy inspiracji	Zajęcia (formy pracy)
Pory roku – nadchodzi wiosna	Zwiastuny wiosny	<ol style="list-style-type: none"> 1. Zagadki o tematyce wiosennej. 2. Wiersz H. Bech-lerowej pt. <i>List do jaskółki</i>. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Powitanie. 2. Rozwiązywanie zagadek werbalnych o tematyce wiosennej. Rozmowa o zwiastunach wiosny. 3. Słuchanie i analiza wiersza pt. <i>List do jaskółki</i>. 4. Zabawy ruchowe: <ul style="list-style-type: none"> – spacer do lasu, – powitanie jaskółek, – rozwijanie się kwiatów. 5. Pogadanka nt. barw, które kojarzą się z wiosną, i faktur różnorodnych materiałów. 6. Praca plastyczna: <i>Zwiastuny wiosny</i>. Technika: collage. 7. Wystawa i omówienie prac.

⁸ H. Wichura, *Metody kształcenia początkowego*, w: M. Lelonka, T. Wróbel (red.) *Praca nauczyciela i ucznia w klasach 1-3*, WSiP, Warszawa 1990, s. 89.

Tematyka kompleksowa	Tematyka zajęć	Formy inspiracji	Zajęcia (formy pracy)
<p>Pory roku – nadchodzi wiosna</p>	<p>Wiosenne kwiaty.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Zagadki o tematyce wiosennej. 2. Obraz L. Wyczółkowskiego pt. <i>Kaczeńce</i>. 3. Ilustracje wiosennych kwiatów. 4. Muzyka: piosenka pt. <i>Kolorowa wiosna</i>, sł. J. Hilchen. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Powitanie powiązane z rozwiązywaniem zagadek werbalnych o tematyce wiosenne kwiaty. 2. Oglądanie obrazu pt. <i>Kaczeńce</i> prezentowanego przez nauczyciela: <ul style="list-style-type: none"> – jakie kwiaty przedstawia? – jakie kolory dominują na obrazie? 3. Rozmowa nt. wiosennych kwiatów: <ul style="list-style-type: none"> – rodzaje, – ochrona, – kolory (jasnożółty, ciemnożółty...). 4. Oglądanie ilustracji przedstawiających wiosenne kwiaty i ich analiza: <ul style="list-style-type: none"> – jakiego są koloru? – jakie są kształty ich kwiatów liści i łodyg? – jakie są wielkości i proporcje ich poszczególnych części. 5. Wysłuchanie piosenki pt. <i>Kolorowa wiosna</i> i rozmowa nt. jej treści. 6. Zabawa ruchowa: Rosną kwiatki. 7. Podsumowanie: barwy, kształty, wielkości i proporcje wiosennych kwiatów. 8. Praca plastyczna: wyklejanie plasteliną konturów kwiatów wybranych przez dzieci – na kartce papieru. 9. Wystawa i analiza prac.
<p>Pory roku – gorące lato</p>	<p>Obserwujemy niebo latem</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Opowiadanie pt. <i>Letnia przygoda</i> (własnego autorstwa). 2. Obraz J. Chełmońskiego pt. <i>Burza</i>. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Powitanie. 2. Rozmowa nt. minionych wakacji. 3. Wysłuchanie opowiadania pt. <i>Letnia przygoda</i>. Rozmowa o treści opowiadania. 4. Pogadanka nt. pogody latem i rodzajów kolorów ciepłych i zimnych: <ul style="list-style-type: none"> – czym się charakteryzuje pogoda latem? – co następuje po długotrwałej upalnej pogodzie? – co się wtedy dzieje? – jak wygląda niebo bezchmurne, a jak zachmurzone? – czy można rozróżnić kolory ciepłe i zimne? – z czym się kojarzą? – jakie to są kolory? 5. Prezentacja obrazu pt. <i>Burza</i>: <ul style="list-style-type: none"> – co przedstawia obraz? – co widzicie na obrazie? 6. Praca plastyczna: przedstawienie według własnego wyboru: nieba bezchmurnego lub zachmurzonego latem. Technika: malowanie farbami akwarelowymi. 7. Wystawa i omówienie prac. 8. Wspólny podział prac ze względu na tonację barw. Grupowanie prac w tonacji barw ciepłych i barw zimnych.

Tematyka kompleksowa	Tematyka zajęć	Formy inspiracji	Zajęcia (formy pracy)
Pory roku – gorące lato	Barwy owadów letnich	<ol style="list-style-type: none"> Wiersze: <ul style="list-style-type: none"> M. Kownacka: <i>Motyle</i>, A. Przemyska: <i>Motylek</i>. Ilustracje przedstawiające różne motyle. Muzyka: Klanza 	<ol style="list-style-type: none"> Powitanie. Rozmowa nt. owadów, jakie można spotkać latem, np. na łące. Wiersz pt. <i>Motyle</i> i wypowiedzi dzieci dotyczące jego treści. Wiersz pt. <i>Motylek</i> i analiza jego treści. Zabawa ruchowa: motyle na łące do muzyki Klanzy. Prezentacja ilustracji przedstawiających różne motyle i rozmowa nt. ilustracji: rozróżnianie i nazywanie barw. Praca plastyczna: wykonanie ilustracji motyla farbami plakatowymi z wykorzystaniem techniki dekalkomanii. Wystawa i omówienie prac.
	Lasy jesienią	<ol style="list-style-type: none"> Opowiadanie W. Konicznej pt. <i>Las jesienią</i>. Obraz W. Kandynsky'ego pt. <i>Jesień w Bawarii</i>. Wiersz D. Gellnerowej pt. <i>Jesień u fryzjera</i> 	<ol style="list-style-type: none"> Powitanie i rozmowa nt. odbytej wycieczki do lasu: <ul style="list-style-type: none"> – jak zmieniły się kolory w lesie? – co można spotkać w lesie jesienią? Wysłuchanie opowiadania pt. <i>Las jesienią</i> i rozmowa dotycząca treści opowiadania. Prezentacja obrazu pt. <i>Jesień w Bawarii</i> <ul style="list-style-type: none"> – co obraz przedstawia? – jakie kolory w nim dominują? Czytanie wiersza pt. <i>Jesień u fryzjera</i> – przez wybranych uczniów z podziałem na role. Rozmowa nt. treści wiersza. Praca plastyczna: <i>Lasy jesienią</i>. Technika: malowanie farbami plakatowymi. Omówienie prac zgromadzonych na wystawie.
Pory roku – kolorowa jesień	Dary jesieni	<ol style="list-style-type: none"> Kosz z owocami i warzywami. Wiersz Cz. Janczarskiego pt. <i>Warzywa – owoce</i>. Muzyka: piosenka pt. <i>W jesiennym ogródku</i>. 	<ol style="list-style-type: none"> Powitanie. Wejście do klasy postaci z koszykiem pełnym owoców i warzyw. Przywitanie Pani Jesieni. Wysłuchanie wiersza pt. <i>Warzywa – owoce</i> i wypowiedzi dzieci związane z jego treścią. Prezentacja owoców i warzyw przyniesionych przez Panią Jesień. Pogadanka dotycząca kolorów, kształtów i wielkości owoców i warzyw. Wysłuchanie piosenki pt. <i>W jesiennym ogródku</i>. Odzwierciedlanie przez dzieci refrenu piosenki ruchem. Pożegnanie Pani Jesieni. Praca plastyczna: wyklejanie papierem kolorowym – wybranych owoców i warzyw. Technika: wydzieranka. Wystawa i ocena prac.

Tematyka kompleksowa	Tematyka zajęć	Formy inspiracji	Zajęcia (formy pracy)
Pory roku – sroga zima	Mrożne malowanie	<ol style="list-style-type: none"> Krzyżówka (hasło ZIMA). Obrazy: <ul style="list-style-type: none"> – J. Fałat: <i>Pejzaż zimowy z Bystrej</i> – J. Chełmoński: <i>Zachód słońca zimą</i> Wiersz Cz. Janczarskiego pt. <i>Zima</i> 	<ol style="list-style-type: none"> Powitanie. Wspólne rozwiązanie krzyżówki (rozwiązanie: ZIMA). Pogadanka nt. zimy: <ul style="list-style-type: none"> – czym charakteryzuje się pogoda zimą? – jakie kolory dominują w tej porze roku? Prezentacja obrazów: pt. <i>Pejzaż zimowy z Bystrej</i> i <i>Zachód słońca zimą</i>. Analiza ich treści: <ul style="list-style-type: none"> – co przedstawiają? – jakie kolory na nich dominują? – jaka jest tonacja barw występujących na obrazach? Wysłuchanie fragmentu wiersza pt. <i>Zima</i> i wypowiedzi dzieci nt. treści wiersza. Praca plastyczna: <i>Mrożne malowanie</i>: przedstawienie na niebieskich lub granatowych kartkach zimowego krajobrazu za pomocą kleju nakładanego palcami – następnie posypywanego kaszą manną. Wystawa i omówienie prac.
	Zabawy na śniegu	<ol style="list-style-type: none"> Wiersze: <ul style="list-style-type: none"> – B.S. Kossuth: <i>Hej, na sanki</i> – H. Łochocka: <i>Ślizgajmy się</i> Muzyka: <ul style="list-style-type: none"> – piosenka pt. <i>Biały walczyk</i>, sł. M. Kownacka – piosenka pt. <i>Zabawa na śniegu</i>, sł. H. Pietrusiewicz 	<ol style="list-style-type: none"> Powitanie i zaproszenie dzieci do koła w celu wysłuchania wierszy pt.: <i>Hej, na sanki</i> i <i>Ślizgajmy się</i>. Wypowiedzi dzieci dotyczące treści wiersza. Pogadanka nt. zabaw na śniegu: <ul style="list-style-type: none"> – rodzaje zabaw zimowych, – zachowanie bezpieczeństwa podczas zabaw na śniegu. Zabawa ruchowo–naśladowcza do treści piosenki pt. <i>Biały walczyk</i>. Wysłuchanie piosenki pt. <i>Zabawa na śniegu</i> i wypowiedzi dzieci nt. jej treści. Praca plastyczna: zabawy na śniegu. Technika: collage. Wystawa i omówienie prac.

Źródło: U. Pustuła, *Inspiracje do zajęć plastycznych wspierające twórczą aktywność dziecka (na przykładzie pracy z dziećmi w klasie II)*, praca dyplomowa pod kierunkiem dr K. Łapot-Dzierwy, Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie, 2009.

5. Planowanie problemowe

Innym sposobem projektowania zadań jest układ problemowy, w którym zajęcia łączy jakiś cel nadrzędny. Dla prezentowanego, kolejnego cyklu są to emocje, a konkretnie bardzo ważny problem wspierania rozwoju emocjonalnego poprzez edukację plastyczną. Tematy kompleksowe zostały podzielone na 4 kategorie związane z emocjami, które są dobrze znane, gdyż towarzyszą nam w życiu codziennym. Są to miłość; radość i zadowolenie; smutek i żal oraz strach. W tabeli 3 przedstawiono opis przebiegu zajęć.

Tabela 3. Plan zajęć z cyklu „Emocje”

Tematyka kompleksowa	Tematyka zajęć	Formy inspiracji	Zajęcia, formy pracy
Miłość	Kocham moją mamę	<ol style="list-style-type: none"> 1. Opowiadanie R. Opali pt. <i>Jesteś wspaniała.</i> 2. Obraz O. Boznańskiej pt. <i>Macierzyństwo.</i> 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Słuchanie opowiadania, wypowiedzi uczniów nt. wysłuchanego tekstu. 2. Dyskusja na temat: W jaki sposób (w opowiadaniu) mama okazywała swą miłość do córki? 3. Technika twórczego myślenia- Moja mama kocha mnie za... 4. Przedstawienie dzieciom reprodukcji obrazu i jego analiza. 5. Uwagi uczniów dotyczące obrazu. 6. Wykonanie pracy plastycznej pt. <i>Moja mama</i> farbami plakatowymi. 7. Prezentacja i omówienie wykonanych prac.
	Nasze babcie	<ol style="list-style-type: none"> 4. Wiersze: <ul style="list-style-type: none"> – W. Chotomska: <i>U babci jest słodko,</i> – M. Terlikowska: <i>Nasza babcia,</i> – E. Skarżyńska: <i>W białym sadzie strojnym w sople...</i> 5. Obraz A. Mroczkowskiego pt. <i>Babcia z wnuczką.</i> 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Słuchanie wierszy <i>U babci jest słodko</i> i <i>Nasza babcia.</i> 2. Burza mózgów: <i>Za co kocham babcię?</i> 3. Tworzenie listy atrybutów: <i>Moja babcia jest...</i> 4. Słuchanie wiersza <i>W białym sadzie strojnym w sople...</i> i wyciąganie z niego wniosków. 5. Rozmowa na temat: W jaki sposób możemy pomóc babciom w wykonywaniu ich codziennych obowiązków? 6. Przedstawienie dzieciom reprodukcji obrazu i jego analiza. 7. Wykonanie pracy plastycznej pt <i>Babcia.</i> Technika: rysowanie kredkami. 8. Omówienie wykonanych prac.
Radość i zadowolenie	Dziecięce zabawy	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wiersz H. Szayerowej pt. <i>Ostatnia lekcja.</i> 2. Obraz T. Makowskiego pt. <i>Kapela dziecięca.</i> 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Słuchanie wiersza <i>Ostatnia lekcja</i> 2. Wypowiedzi uczniów na temat wysłuchanego tekstu. 3. Określenie nastroju panującego w wierszu. 4. Zabawy z balonami. 5. Przedstawienie dzieciom reprodukcji obrazu i jego analiza. 6. Wykonanie pracy plastycznej pt. <i>Dziecięce zabawy.</i> Technika: collage. 7. Omówienie wykonanych prac.
	Wielkanocne radości	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wiersz W. Wołęjszy pt. <i>Wielkanoc.</i> 2. Obraz T. Axentowicza pt. <i>Święcone.</i> 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Słuchanie wiersza <i>Wielkanoc.</i> 2. Burza mózgów- <i>Moje ulubione zajęcie/czynność, podczas Świąt Wielkanocnych to...</i> 3. Technika twórczego myślenia: <i>Radość sprawia mi...</i> 4. Przedstawienie dzieciom reprodukcji obrazu i jego analiza. 5. Wykonanie pracy plastycznej pt. <i>Wielkanocne radości.</i> Technika: collage. 6. Omówienie wykonanych prac.

Tematyka kompleksowa	Tematyka zajęć	Formy inspiracji	Zajęcia, formy pracy
Smutek i żal	Smutne rozstania	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wiersz M. Konopnickiej pt. <i>Rozstanie</i>. 2. Obraz J. Brandta pt. <i>Rozstanie</i>. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Rozmowa nt. smutnych sytuacji/zdarzeń spotykających nas w życiu. 2. Słuchanie wiersza <i>Rozstanie</i> i jego analiza. 3. Określenie przez uczniów nastroju panującego w wierszu. 4. Burza mózgów: Jak możemy pocieszyć smutną koleżankę/ kolegę? 5. Przedstawienie dzieciom reprodukcji obrazu i jego analiza. 6. Wykonanie pracy plastycznej pt. <i>Smutne rozstania</i>. Technika: rysowanie kredkami. 7. Omówienie prac.
	Jak przegonić smutek?	<ol style="list-style-type: none"> 1. Obraz T. Axentowicza pt. <i>Pod brzemieniem nieszczęścia</i>. 2. Wiersz M. Konopnickiej pt. <i>Skrucha Józki</i>. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Przedstawienie dzieciom reprodukcji obrazu i jego analiza. 2. Słuchanie wiersza. 3. Rozmowa na temat przeczytanego utworu oraz na temat uczuć bohaterki. 4. Ćwiczenia ruchowe – naśladowanie przez dzieci ruchem ciała i mimiką twarzy postaci smutnej oraz radosnej. 5. Wykonanie pracy plastycznej pt. <i>Jak przegonić smutek</i>. Technika: collage. 6. Omówienie prac.
Strach	Mój strach przed...	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wiersz M. Konopnickiej pt. <i>Stefek Burczymucha</i>. 2. Obraz J. Chełmońskiego pt. <i>Napad wilków</i>. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Słuchanie wiersza – wypowiedzi uczniów na temat wysłuchanego tekstu. 2. Rozmowa na temat uczuć Stefka po zobaczeniu polnej myszki. 3. Przedstawienie dzieciom reprodukcji obrazu i jego analiza. 4. Zabawa ruchowa. 5. Wykonanie pracy plastycznej pt. <i>Czego się boję?</i> farbami plakatowymi. 6. Prezentacja i omówienie wykonanych prac.
	Strach w ciemnościach	<ol style="list-style-type: none"> 1. Opowiadanie P. Bourgeois pt. <i>Franklin boi się ciemności</i>. 2. Obraz L. de Laveaux pt. <i>Przestrach</i>. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Słuchanie fragmentów opowiadania. 2. Dyskusja na temat: Dlaczego boimy się ciemności? 3. Technika twórczego myślenia: Ciemność jest... 4. Przedstawienie dzieciom reprodukcji obrazu i jego analiza. 5. Praca plastyczna pt. <i>Czy trzeba bać się ciemności?</i> Technika: collage.

Źródło: I. Kowalczyk, Inspiracje do zajęć plastycznych wspierające twórczą aktywność dziecka (na przykładzie pracy z dziećmi w klasie II), praca dyplomowa pod kierunkiem dr K. Łopot-Dzierwy, Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie, 2009.

6. Konstruowanie scenariusza dydaktycznego

Projektowanie działań, struktura oraz ich zawartość merytoryczna są ściśle od siebie uzależnione. Stanowią ciąg połączonych ze sobą i logicznych zadań, dzięki którym nauczyciel może osiągnąć założone rezultaty. Scenariusze zajęć są dowodem i gwarancją odpowiedzialnego podejścia do zawodu.

Poziom projektowanych przez nauczyciela zajęć zależy od wielu czynników, z których najważniejszy wydaje się być czynnik twórczego myślenia. Istotne jest jednak przygotowanie psychologiczno–metodyczne nauczyciela. Nauczyciel plastyki nie może zapomnieć o podstawowych zasadach projektowania zadań edukacyjnych. Lekcja powinna być przemyślana dogłębnie i drobiazgowo z uwzględnieniem celów i treści kształcenia, zagadnień związanych ze zdobywaniem wiedzy i nabywaniem umiejętności. Przy projektowaniu zadań na I etapie edukacyjnym należy pamiętać o tym, że najważniejsze są działania praktyczne. Na II i III etapie edukacyjnym należy pamiętać o rozsądnym i wyważonym łączeniu teorii z praktyką

Scenariusz zajęć plastycznych powinien zawierać następujące elementy:

- **cele główne** (skupione wokół rozwijania naturalnych mechanizmów twórczości plastycznej oraz przygotowania do świadomego uczestnictwa w kulturze);
- **zagadnienia plastyczne do zrealizowania** (treści kształcenia) w zakresie:
 - percepcji sztuki,
 - ekspresji przez sztukę,
 - recepcji sztuki;
- **cele operacyjne** (wynikające z treści, zakładane osiągnięcia ucznia);
- **temat zajęć** (inspirujący, otwarty o dużym stopniu refleksyjności);
- **źródła inspiracji** (środowisko naturalne, literatura, muzyka, sztuki plastyczne);
- **struktury dydaktyczne** (środki dydaktyczne);
- **metody pracy** (waloryzacyjne: impresyjna i ekspresyjna);
- **formy pracy** (indywidualna, grupowa, zbiorowa);
- **technika** (z wykorzystaniem nowych technologii);
- **materiały i narzędzia** (zależne od zastosowanej techniki).

Taki szkielet scenariusza pozwala nauczycielowi na konsekwentne i świadome działanie na zasadzie: najpierw cel, a potem sposób jego realizacji (a nie, jak to ma, niestety, miejsce w szkolnej rzeczywistości, odwrotnie).

Dla prawidłowego przebiegu zajęć ważne jest ich zrównoważone zaplanowanie czasowe. Nie powinno zabraknąć żadnego elementu lekcji, a więc:

- **wstępu**, w którym zajmujemy się wprowadzeniem do zajęć, stosujemy różne metody i struktury dydaktyczne w celu przybliżenia realizowanych zagadnień (zasilanie percepcyjne), podajemy temat pracy i jeżeli jest to konieczne, wyjaśniamy wątpliwości warsztatowe związane z zastosowaną techniką (materiałami i narzędziami od niej zależnymi);
- **właściwej działalności plastycznej**, w której skupiamy uwagę na wykorzystaniu zdobytych informacji w praktycznym działaniu, zastosowaniu nowych technik (również multimedialnych), stymulowaniu i moderowaniu, dokonywaniu korekty;
- **zakończenia** (omówienia i interpretacji), w którym powinna mieć miejsce autoprezentacja. Dzieci (uczniowie) powinny mieć możliwość formułowania

wniosków i refleksji. Jest to również doskonały moment dla nauczyciela, który w trakcie moderowania wypowiedzi jest w stanie ocenić, na ile poruszany na danej lekcji problem został zrozumiany.

► Przykłady scenariuszy zajęć

I etap edukacyjny – klasa I

Temat kompleksowy:	Barwy zimy
Temat zajęć:	Czy śnieg jest biały?
Cel główny:	Rozwijanie sprawności percepcyjnej w zakresie rozpoznawania i nazywania barw charakterystycznych dla zimy.
Cele operacyjne:	Dzieci: <ul style="list-style-type: none"> • dokonują analizy wybranego dzieła sztuki, • dokonują analizy tekstu literackiego, • potrafią rozpoznać, nazwać barwy charakterystyczne dla zimy, • wykorzystują zdobyte informacje we własnej działalności twórczej.
Technika:	Malowanie farbami gwaszowymi.
Przykładowe środki dydaktyczne:	<ul style="list-style-type: none"> • Obrazy: <ul style="list-style-type: none"> – Julian Fałat, <i>Śnieg</i>, olej na płótnie 70 x 86 cm, Muzeum Narodowe w Krakowie, – Julian Fałat, <i>Krajobraz zimowy z rzeką</i>, olej na płótnie, 76 x 200 cm, Muzeum Narodowe w Warszawie, – Józef Chełmoński, <i>Sójka</i>, olej na płótnie, 173 x 138 cm, Muzeum Narodowe w Warszawie, – Ferdynand Ruszczyc, <i>Młyn zimą</i>, olej na płótnie, 42,5 x 44 cm, Muzeum Górnośląskie w Bytomiu; • Teksty: Grażyna Luberda, <i>Słodki, zimowy sen</i>

Grażyna Luberda, *Słodki, zimowy sen*

Jak by to było przyjemnie na świecie,
 gdyby zima słodko pachniała – co o tym powiecie?
 Z nieba by spadały wiórki kokosowe
 jak puszyste i lekkie gwiazdeczki śniegowe.
 A zimowe chmury – ogromne płyty,
 byłyby z cukrowej waty.
 Choinki przybrane leciutki puchem,
 oblane by były lukrowym kożuchem.
 Zaś pola okryte bielutkim dywanem
 przyprószone cukrem pudrem przez sito dmuchanym.
 Zapytasz mnie pewnie – jak to może być?
 O tej słodkiej zimie możesz tylko śnić.....

Problem do realizacji jest bardzo prosty. Nie mamy tutaj żadnych rewolucyjnych rozwiązań, ale przełamujemy pewien „schemat” myślenia, że śnieg można tylko namałować pastą do zębów. Tego typu zajęcia rozwijają nie tylko umiejętności warsztatowe, ale również umiejętność poprawnego wypowiedzania się na określony temat, zdolność percepcji i recepcji i w konsekwencji – umiejętność twórczego myślenia i działania.

I etap edukacyjny – klasa II

Temat kompleksowy:	Zima
Temat zajęć:	Artysta mróz
Cel główny:	Rozwijanie sprawności percepcyjnej w zakresie rozpoznawania i nazywania barw charakterystycznych dla zimy oraz różnych rodzajów faktur.
Cele operacyjne:	Dzieci: <ul style="list-style-type: none"> ● dokonują analizy wybranego dzieła sztuki, ● dokonują analizy tekstu literackiego, ● potrafią rozpoznać, nazwać barwy charakterystyczne dla zimy, ● potrafią słownie określić zjawiska przyrodnicze występujące zimą, takie jak: szron, szadź, lód i opisać ich cechy charakterystyczne, ● wykorzystują zdobyte informacje we własnej działalności twórczej.
Technika:	Malowanie brokatem.
Materiały i narzędzia:	Kartka granatowa formatu A4, klej <i>Wokol</i> lub <i>Magic</i> , brokat dekoracyjny w różnych odcieniach.
Przykładowe środki dydaktyczne:	<ul style="list-style-type: none"> ● Obrazy: <ul style="list-style-type: none"> – Ferdynand Ruszczyc, <i>Bajka zimowa</i>, olej na płótnie, 132 x 159 cm, Muzeum Narodowe w Krakowie, – Ferdynand Ruszczyc, <i>Krzyż w śniegu</i>, olej na płótnie, 104 X 128 cm, własność prywatna; ● Fotografie przedstawiające takie zjawiska przyrodnicze jak szadź, szron, lód; ● Teksty: Grażyna Luberda, <i>Na szkle malowane, Pani zima</i>; ● Muzyka: dzwonki, odgłosy chodzenia po śniegu.

Grażyna Luberda, *Na szkle malowane*

Nie potrzeba już firanek,
kiedy zima naszkicuje,
w każdy ranek wyhaftuje,
w szybach okien swoje wzory.

Kwiaty, pnącza, piękne liście,
oszronione, w cudnej szacie,
malowała zamasyście,
w każdej starej, wiejskiej chacie.

Te zimowe wizerunki,
zachwycają swym urokiem,
nie powtórzą się rysunki,
rok za rokiem, rok za rokiem.....

Grażyna Luberda, *Pani Zima*

Biała, zwiewna i urocza,
pędzi w saniach Pani Zima.
Mroźny podmuch z jej warkocza,
w pelerynę srebro wpina.

Suknia tkana perełkami,
wokół szyi woal z mgiełki,
wysadzone kryształami,
przeźroczyste pantofelki.

A na głowie diadem z lodu,
Szlifowany w mroźne kwiaty.
W oczach jej iskierki chłodu,
strój ma piękny i bogaty.

I etap edukacyjny – klasa III

Temat kompleksowy:	Wiosna
Temat zajęć:	Barwy wiosny
Cel główny:	Rozwijanie sprawności percepcyjnej i twórczego myślenia w zakresie barw pastelowych, wprowadzenie pojęcia: kompozycja symetryczna jednoosiowa.
Cele operacyjne:	<p>Dzieci:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● dokonują analizy wybranego dzieła sztuki, ● dokonują analizy tekstu literackiego, ● potrafią rozpoznać, nazwać barwy charakterystyczne dla wiosny (kwitnące drzewa, kolorowe motyle), ● wykorzystują zdobyte informacje we własnej działalności twórczej ze szczególnym uwzględnieniem barw pastelowych oraz kompozycji symetrycznej.
Technika:	Dekalkomania barwna.
Materiały i narzędzia:	Kartka biała formatu A4, farby akrylowe w kolorach: białym, granatowym, czerwonym i żółtym.
Przykładowe środki dydaktyczne:	<ul style="list-style-type: none"> ● Obrazy: <ul style="list-style-type: none"> – Leon Wyczółkowski, <i>Sad</i>, akwarela, 36,5 x 50 cm, Muzeum Narodowe w Warszawie. – Leon Wyczółkowski, <i>Kaczeńce</i>, pastel na kartonie, 62,5 x 47 cm, Muzeum Narodowe w Krakowie. – Stanisław Kamocki, <i>Kwitnąca jabłoń</i>, olej na płótnie, 100 x 114 cm, Galeria Sztuki we Lwowie; ● Teksty: <ul style="list-style-type: none"> – Hanna Zdzitowiecka, <i>Biały sad</i>, w: <i>Od wiosny do wiosny</i>, Nasza Księgarnia, 1963, – Stefania Szuchowa, <i>Motyle</i>, w: <i>Od wiosny do wiosny</i>, Nasza Księgarnia, 1963, – Lucyna Sławińska-Targosz, Kinga Łapot-Dzierwa, opowiadanie plastyczne: <i>Jak motyle zdobyły pastelowe ubrania</i>.

Hanna Zdzitowiecka, *Biały sad*

Czyżby to śnieg znowu
padał przez noc całą?
Wszystkie drzewa w sadzie
przystrojone biało!
Białe wiśnie, śliwy,
białe i czereśnie...
Ewunia trze oczy:
– Czy ja śnię, czy nie śnię?

Stefania Szuchowa, *Motyle*

Podchodzi jak najszybciej
do grządki mały Jaś.
– Co tam siedzi na kwiatach?
Pawik, cytrynek, paż?

Nie uciekaj motyłu,
dłużej na kwiatach siedź.
Obejrzę twoje skrzydła,
a potem ... dalej leć!

**Lucyna Sławińska-Targosz, Kinga Łapot-Dzierwa, opowiadanie plastyczne:
*Jak motyle zdobyły pastelowe ubrania***

W przepięknej krainie Kwiatolandii znajdował się duży ogród pełen kwiatów. Pewnego razu przyleciały do tej krainy białe motyle. Przybliżyły się do kolorowych kwiatów i podziwiała ich kolory. Nigdy wcześniej takich nie widziały. Tam, gdzie się urodziły, wszystko było białe jak śnieg. Ponieważ były bardzo zmęczone, chciały na chwilę usiąść na płatkach kwiatów i odpocząć.

– Czy możemy odpocząć na twoich płatkach? – zapytały czerwoną różę.

– Wasze białe skrzydełka są takie nijakie w porównaniu z moim pięknym czerwonym kolorem. Wcale tego nie ukrywam, ale wyróżniam się od innych i jestem tutaj najpiękniejsza. Lećcie sobie lepiej dalej, a mnie zostawcie w spokoju.

Motyle bardzo się zmartwiły, lecz zobaczyły obok coś żółtego, lśniącego jak słońce. Poleciały więc w tamtą stronę i ujrzały dumnego i okazałego żonkila.

– Piękny kwiatuś, chcemy odpocząć na twoich płatkach.

– Też pomysł! Mój piękny żółty kolor ma lśnić na całą okolicę, a wasze białe skrzydła tylko go zasłonią!

Odleciały motyle z płaczem, ale w nadziei, że uda im się wreszcie znaleźć kwiat, na którego płatkach będą mogły odpocząć. Pofrunęły nad potok, gdzie rosły granatowe niezapominajki. Motylom wydawało się, że zapraszają swym kolorem do odpoczynku.

– Czy możemy odpocząć na waszych pięknych i delikatnych płatkach?

– W żadnym wypadku – powiedziały chórem niezapominajki – Macie białe jak śnieg skrzydła i wcale do nas nie pasujecie.

Motyle zaczęły płakać i narzekać na kolor swoich skrzydeł. Płakały, bo były bardzo zmęczone i nie miały gdzie odpocząć. Ale nagle zjawiała się kwiatowa wróżka.

– Co się stało? Dlaczego płaczecie?

Motyle opowiedziały o niegrzecznych i niegościnnych kwiatach i o tym, że one również chciałyby być kolorowe. Zasmuciła się kwiatowa wróżka i rozgniewała trochę. Razem z białymi motylkami pofrunęła nad łąkę, gdzie ogłosiła:

– Kochane moje kwiatki, byliście niegościnnie, więc teraz będziecie musiały użyć motylkom waszych pięknych kolorów. Motylki, siadajcie na najpiękniejszych kwiatach, by wasze skrzydła nabrały barw.

Kwiaty nie protestowały, gdyż bały się, że kwiatowa wróżka je opuści, a wtedy same zginą bez opieki.

Motyle najpierw usiadły na czerwonej róży, biel skrzydeł wymieszała się z czerwienią płatków, tworząc kolor różowy. Następnie poleciały do żonkila, wzięły od niego trochę żółtego koloru, zostawiając w zamian samą biel. Odtąd miały na skrzydełkach drugi kolor – cytrynowy. Ostatnie były granatowe niezapominajki. Gdy tylko motyle na nich usiadły, powstał kolor błękitny i pozostał niezapominajkom aż do dzisiaj.

Motyle ze szczęścia zaczęły tańczyć nad łąką, wyglądały jak duża pastelowa chmura. Pastelowa dlatego, że kolory kwiatów pomieszane z bielą skrzydeł dają nam barwy pastelowe: różową, cytrynową i błękitną.

7. Ocenianie

W edukacji plastycznej, tak jak w procesie nauczania innych przedmiotów, jednym z najważniejszych elementów jest sprawdzanie i ocenianie nabytych przez ucznia umiejętności. Niestety, jest to płaszczyzna bardzo delikatna. Sprawdzanie i ocenianie jest niezwykle trudne i należy do najbardziej dyskusyjnych problemów pedagogiki, a pedagogiki plastyki w szczególności, ze względu na specyfikę tego przedmiotu.

Przedmiot kontroli i oceniania na zajęciach plastycznych jest złożony. Ocenie podlegają bowiem umiejętności nabyte w procesie edukacyjnym, jak również zmiany strukturalne dokonujące się pod ich wpływem w osobowości każdego ucznia. Zmiany te zachodzą przede wszystkim w umiejętnościach odbierania, przeżywania i rozumienia jakości wizualnych, treści i znaczeń zawartych w wybranych elementach środowiska kulturowego (a na poziomie wczesnej edukacji – środowiska przyrodniczego i najbliższego otoczenia). Dotyczą zdobywania umiejętności w zakresie projektowania form użytkowych służących kształtowaniu własnego wizerunku i otoczenia oraz upowszechnianiu kultury za pomocą środków wyrazu plastycznego.

Jak widać, proces oceniania powinien obejmować poziom uczestnictwa uczniów w poszczególnych wartościach: estetycznych, poznawczych, osobowych, przejawiających się w ich działalności plastycznej, jak i w przygotowaniu do świadomego uczestnictwa w kulturze. Sam element oceniania powinien być rozumiany jako dynamiczny proces, w którym nauczyciel będzie kontrolował przyrost wiedzy i umiejętności pod kątem wymagań programowych. Wymaga to od nauczyciela niezbędnej wiedzy ogólnej i specjalistycznej z zakresu plastyki, psychologii rozwojowej i psychologii twórczości, pedagogiki. Tylko wtedy nauczyciel będzie mógł aktywnie wspierać swoich uczniów, jednocześnie dokonując swoistej autoewaluacji.

Ocenianie kształtujące

Ocenianie kształtujące powinno występować w każdej jednostce metodycznej. Polega ono na:

- określeniu rezultatu pracy poszczególnych uczniów i porównaniu go z postawionym wcześniej i uświadomionym celem,
- powiadomieniu ucznia o tym, czy zrealizował zadanie, opanował określone umiejętności lub wiadomości,
- ustaleniu dalszego zakresu działania dla realizacji kolejnych zadań, osiągania lepszych efektów, utrzymania poziomu zainteresowania dyscypliną.

Do najlepszych metod oceniania kształtującego w edukacji plastycznej można zaliczyć rozmowę, analizę wytworów plastycznych i obserwację uczniów w toku zajęć.⁹

Analiza prac plastycznych

Podstawą wszelkiego działania dydaktycznego w zakresie edukacji plastycznej jest umiejętność „czytania” dziecięcych prac. Niestety, nieumiejętność rozpoznawania form i treści wypowiedzi plastycznej dzieci (zwłaszcza na poziomie elementarnym) jest jednym z najczęściej spotykanych nauczycielskich deficytów. W konsekwencji może to doprowadzić do zaniechania kształcenia w oparciu o konkretne cele i treści

⁹ Za: S. Popek.

plastyczne. Tymczasem ciąg dydaktycznych zadań powinien być zintegrowanym i logicznym, wzajemnie uzupełniającym się i uzupełniającym (od najłatwiejszego do trudnego) w układzie spiralnym, polem ćwiczeń i treningów. Poza tym w pedagogice plastyki odczuwamy ogromny brak narzędzi, które pozwoliłyby każdemu nauczycielowi dokonać takiej analizy w sposób mało skomplikowany. Prezentowany system analizy jest ukierunkowany na wspomaganie twórczości plastycznej i stanowi podstawę ewaluacji tego procesu. Ma na celu stworzenie odniesień dydaktycznych do projektowanych strategii i zadań poprzez dogłębną, zindywidualizowaną i obiektywną analizę zjawiska dziecięcych wytworów, poprzez wnikliwe i wieloaspektowe określenie cech twórczej ekspresji dzieci.

Celem analizy jest:

- określenie stadium rozwoju twórczości plastycznej (dotyczy rozpoznania ogólnych cech wytworu i dokonania klasyfikacji wg systematyki Lowenfelda);
- określenie poziomu umiejętności w stosowaniu środków wyrazu plastycznego (w zakresie prezentowanego stadium rozwoju) w tym:
 - kompozycji, umiejętności rozpoznawania i stosowania układu elementów na płaszczyźnie, ich wzajemnych relacji w kontekście uporządkowania i harmonii,
 - wielkości w stosunku do płaszczyzny,
 - poprawności układu elementów, w tym schematów rysunkowych stanowiących o klarowności i czytelności przekazu;
- określenie cech i wartości ikonicznych, które są dowodem kompetencji w rozumieniu zjawisk wizualnych;
- określenie prezentacji przestrzennych (typów perspektywy), co dowodzi rozumienia zjawisk i układu przedmiotów w przestrzeni, jest objawem kompetencji w zakresie przedstawień złożonych, akcji, wzajemnych oddziaływań elementów w układzie czasoprzestrzennym;
- opis wartości graficznych określający zakres i możliwości posługiwania się linią dla określania kształtów, także w przypadku technik monochromatycznych pojawiających się waloru jako środka ekspresji;
- opis wartości kolorystycznych dotyczący zakresu i pola stosowania barw (w zależności od etapu rozwoju), tworzenia barw złożonych, stosowania gam barwnych w celu określenia wrażliwości na barwę, chęci przekazania emocji;
- określenie poziomu ekspresji plastycznej, w tym:
 - swobody, spontaniczności, biegłości w posługiwaniu się środkami ekspresji plastycznej (dotyczy konkretnej, stosowanej techniki), a także określenia stopnia zaangażowania i zainteresowania realizowanym zadaniem plastycznym,
 - zahamowań, ograniczeń, deficytów (dotyczy wyodrębnienia negatywnych cech aktywności plastycznej takich jak niestaranność wykonania czy niedokończenie pracy),
 - poziomu emocjonalnego (dotyczy określenia nastroju pracy, zawartości treściowej w kontekście tematu);
- określenie wartości kreacyjnych takich jak:
 - stylistyka wypowiedzi,
 - indywidualne cechy i sposoby posługiwania się środkami ekspresji,
 - indywidualne nietypowe i twórcze rozwiązania zarówno w formie plastycznej, jak też w sposobie przekazywania treści (zastosowanie metafor i symboliki).

Taki system analizy pozwala na wnikliwe i szczegółowe rozpoznanie wszystkich aspektów pracy, co ważniejsze pozwala nauczycielowi dostrzec wiele z tych aspektów, które są przykładem kompetencji ucznia w zakresie poznawania świata i umiejętności przekształcania tej wiedzy w przesłanie mające znamiona twórczego działania w materiale plastycznym.¹⁰

Ocenianie sumujące

Ten typ oceniania polega na systematycznej kontroli procesu edukacyjnego. Poprzez zastosowane metody, takie jak prace pisemne czy testy, nauczyciel może określić, czy uczniowie posiadają wytyczone przez program umiejętności i wiadomości.

Najodpowiedniejszymi dla plastyki wydają się być testy dydaktyczne kombinowane, zawierające testy wyboru alternatywnego lub wyboru wielokrotnego, lub tzw. testy luk (wymagające uzupełnienia brakujących słów). Jakkolwiek testy są metodą bardzo wymiernego pomiaru liczbowego, dostarczają jednak nauczycielowi tylko i wyłącznie jednostronnej informacji: na ile uczeń „zmagazynował” pewną partię wiadomości. Ciekawszą w pracy nauczyciela wydaje się być metoda prac pisemnych. Niewątpliwie pozwala ona lepiej sprawdzić nie tylko określone wiadomości wszystkich uczniów, ale również ich umiejętności obserwacji, odbioru, analizy, syntezy, interpretacji i twórczego myślenia oraz wartościowania określonych obiektów i zjawisk kulturowych. Niestety, jest to metoda czasochłonna i wymaga od nauczyciela dokonania wnikliwej analizy prac według określonych kryteriów.

Analiza dzieła sztuki

Na II, III i IV etapie edukacyjnym pojawia się analiza dzieła sztuki jako element rozwijania percepcji kierowanej oraz przygotowania do uczestnictwa w kulturze. Bardzo istotne jest rzetelne przygotowanie planu takiej analizy. Ogólnie przyjmuje się, że dzieło plastyczne posiada strukturę warstwową na którą składają się:

- warstwa przedstawieniowa (semantyczna),
- warstwa formalna,
- warstwa aksjologiczna (wartość kreacyjna wytworu).

Warstwa przedstawieniowa (semantyczna) obrazuje treści poznawcze, od konkretności naturalistycznej w odniesieniu do otoczenia, poprzez symboliczne stylizacje, uproszczenia, deformacje do abstrakcyjności. W warstwie przedstawieniowej, poprzez identyfikację i odniesienia do rzeczywistości i sfery kultury, dzieło może stać się obrazem idei. Jest też źródłem informacji o zjawiskach, rzeczach, sytuacjach. Istotne są jego aspekty historyczne odnoszące się do czasu, miejsca i zdarzeń, mające charakter dokumentalny. Formy symboliczne przedstawiają archetypy kultur i cywilizacji, tworząc szczególnie zbiór zwany ikonologią, ukazują obrazy bóstw, ikonografię religii, wierzeń i rytuałów. W dziedzinie stylistycznej ukazują różne sposoby obrazowania i tradycje przedstawieniowe w postaci stylów, kierunków i tendencji.

Warstwa formalna jest budowana za pomocą języka plastycznego przez środki wyrazu: kompozycję, gamę barwną, fakturę, bryłę. W warstwie formalnej dzieło jako przedmiot fizyczny staje się skarbnicą wiedzy technologicznej o sposobie jego wyko-

¹⁰ K. Łapot-Dzierwa, R. Małoszowski, *Analiza prac plastycznych dziecka w kontekście języka wypowiedzi plastycznej*, w: *Obszary badań naukowych w edukacji artystycznej*, W. Sacher (red.), Bielsko-Biała, 2007.

niania, użytych materiałach, technikach własnych artystów stanowiących tajemnice ich rzemiosła. Jako obraz skomponowany za pomocą środków ekspresji plastycznej dzieło jest przykładem rozwiązań formalnych, dokumentem techniki artystycznej i stylu artysty, charakterystycznych sposobów użycia materii malarskiej, zastosowania faktury, indywidualnej gamy barwnej itd.

Warstwa aksjologiczna (wartość kreacyjna wytworu) to nowość, oryginalność, generatywność. W warstwie tej dzieło jest dokumentem odkrywczego rozwiązania problemu twórczego za pośrednictwem użytej wyobraźni. Wartość aksjologiczna pozwala wyraźnie odróżnić dzieła twórców wybitnych od dzieł twórców przeciętnych, dzieła mistrzów warsztatu od dzieł rzemieślników.

Treść dzieła

Szczególnie przydatną w interpretacji dzieła jest jego warstwa przedstawieniowa, w której ujawniają się jego treści. Treść jest tym, o czym dzieło mówi, wyraża stosunek człowieka do rzeczywistości, ujawnia postawy ludzkie, uczucia, wartości, jest reakcją człowieka na rzeczywistość. Interpretacja obrazów odnosząca się do ich treści pozwala z jednej strony na próbę odczytania ich przesłania równoznaczną ze zrozumieniem intencji autora, z drugiej zaś na indywidualne odczytanie dzieła. W twórczej interpretacji najistotniejszą rolę odgrywa umiejętność osiągania stanów zdziwienia przez dokonywanie własnych odkryć, odszukanie nowego sensu dzieła. Tak więc interpretując dzieło malarskie, mając na uwadze jego walory formalne i artystyczne, zmierzamy poprzez parafrazy jego aluzji, napomknień, metafor do zbudowania na jego podstawie nowej idei.

Pomiar dydaktyczny w edukacji plastycznej

Bardzo ciekawym rozwiązaniem dla stałego monitorowania procesu edukacyjnego w plastyce jest stosowanie pomiaru dydaktycznego. Taka metoda pozwala nauczycielowi na dokonywanie stałej ewaluacji, określanie ciągłości i związków z planowanymi zadaniami. Może stanowić zachętę do dalszych działań, pomagać w określeniu uzdolnień czy zauważeniu deficytów. Niestety, w pedagogice plastyki obserwujemy poważny deficyt narzędzi, które umożliwiłyby prowadzenie tego typu pomiarów, a nawet ich brak. Dlatego skonstruowałam sprawdzian umiejętności plastycznych, który jest używany do określenia poziomu umiejętności i kreatywności w zakresie wybranych elementów dziecięcej sztuki.

Ponieważ w przygotowanym sprawdzianie bardzo ważną rolę odgrywa dzieło sztuki – obraz, należy zwrócić uwagę na odpowiedni jego dobór. Jest to szczególnie trudne zadanie dla pedagoga, wymagające elementarnej znajomości wielu dziedzin: historii sztuki, pedagogiki, psychologii twórczości. Dokonując specyficznej selekcji dzieł, należy pamiętać, że poszukiwane obrazy powinny w swojej ikonografii odnosić się wprost do stylistyki wytworów dziecięcych. Ponadto powinny spełniać kilka wymogów. Przede wszystkim powinny operować takimi znakami plastycznymi, które są łatwo rozpoznawalne i mało skomplikowane interpretacyjnie. Dzieła te powinny być schematem niedookreślonym, czekającym na konkretyzację, dookreślenie, wieloraką interpretację, aby poprzez swoistą tożsamość z dziecięcą wyobraźnią stały się łatwo zapamiętywane i budziły głębsze emocje. Obrazy powinny być takie, aby stając się przeżyciem dziecka, były jednocześnie budulcem jego twórczych przekształceń.

I to właśnie w ogromie dokonań artystycznych różnych epok, szczególnie zaś w sztuce współczesnej, pojawiają się twórcy i dzieła, które w sposób szczególny zasługują na uwagę nauczyciela. Jednym z najważniejszych argumentów, które przemawiają za wykorzystaniem dzieł takich artystów jak Tadeusz Makowski czy Wasil Kandinsky jest to, iż przez swą prostotę, jasność i klarowność wypowiedzi, sposób obrazowania mogą stać się szczególnym rodzajem motywacji budzącej odwagę, radość i przekonanie o wartości własnych wytworów¹¹. Oprócz tego Kandinsky łączy w swej twórczości wiele pierwiastków, w tym: intelektualny, intuicyjny i uczuciowy, zachowując przy tym doskonale proporcje pomiędzy nimi. Jego obrazy syca oko bogactwem i wyszukaniem barwy i formy, mimo że uwolnione są od funkcji przedstawiającej. Sztuka Kandinsky'ego jest wynikiem wielu twórczych poszukiwań. Duże znaczenie mają inspiracje sztuką wywodzącą się z różnych kręgów kulturowych stanowiących budulec dla nowej estetyki. Wszystko to tworzy język znaków i symboli zamkniętych w nierealnym, czasami baśniowym świecie, w którym czyste formy, linie, rytmy i barwy stanowią daleką aluzję do przedmiotów rzeczywistych lub są uwolnione od skojarzeń z naturą. Jest to świat, w którym dziecko czuje się doskonale. Odnajduje w nim symbole i znaki, które w procesie percepcyjnym pobudzają je do samodzielnego poszukiwania.¹²

Wprowadzając metodę pomiaru dydaktycznego, cyklicznie, co pół roku, możemy znaleźć odpowiedź na najważniejsze pytania – problemy:

- jaki jest aktualny poziom wiedzy ucznia na temat takich zagadnień plastycznych jak: barwa, linia, ikonografia (przedstawienia figuralne), nastrój zawarty w dziele,
- jakie są umiejętności ucznia w zakresie twórczego rozwiązywania zadania plastycznego, w zakresie analizy obrazu malarskiego oraz w pracy warsztatowej,
- czy prowadzone przez nas zajęcia prowadzą do wzrostu umiejętności i wiadomości.¹³

Co ważniejsze, stosując skalę punktową, możemy otrzymać potwierdzenie w postaci tabel i wykresów.

Wnioski

Zmiany, jakie ciągle dokonują się w pedagogice, wymagają od nauczyciela stałego poszukiwania nowych, lepszych rozwiązań edukacyjnych. Rzeczywistość wymusza stosowanie nowatorskich form pracy. Nauczyciel plastyki powinien zdawać sobie z tego sprawę. To właśnie na jego zajęciach w sposób szczególny rozwijać się może zdolność twórczego myślenia i działania, tak niezbędną w dzisiejszych czasach.

¹¹ Za: R. Małozowski.

¹² K. Łapot-Dzierwa, *Przedszkolaka spotkania ze sztuką – wpływ percepcji malarstwa na twórczą wyobraźnię dziecka*, w: *Kultura – aktywność artystyczna dziecka*, B. Muchacka, R. Ławrowska (red.), Wydawnictwo ZamKor, Kraków 2008.

¹³ K. Łapot-Dzierwa, *Pomiar dydaktyczny w edukacji plastycznej*, http://kz.zamkor.pl/images/materialy/pomiar_dydaktyczny.pdf